

TRƯỜNG THPT BÌNH TÂN

TỔ NGŨ VĂN

Văn bản: CHIỀU TỐI (MỘ)

(Nguyễn Ái Quốc – Hồ Chí Minh)

I. Giới thiệu chung

1. Hoàn cảnh sáng tác:

- “*Chiều tối*” như nhiều bài thơ khác trong “*Nhật ký trong tù*” ra đời trong gông cùm, xiềng xích khi Người bị giải từ ngục Tĩnh Tây đến trấn Thiên Bảo. Đó còn là những cuộc chuyển lao đầy gian lao vất vả: đi trong mưa dầm, nắng đốt, trong gió rét. Đêm xuống, khi được dừng chân lại bị đẩy vào những căn nhà tối tăm, đầy muỗi, rệp.

- “*Chiều tối*” là giao điểm của hai sự đoạ đày; những đoạ đày ban ngày chưa qua, những đoạ đày ban đêm sắp đến.

✦ Đề tài và giọng thơ.

- Thuộc nhóm tác phẩm ngẫu hứng ghi lại những tâm tư của người tù bị lưu đày. Nhà thơ hướng ra thiên nhiên cuộc sống bằng cảm xúc nhẹ nhàng, tinh tế.

- Giọng thơ nhẹ nhàng, uyển chuyển, bút pháp chấm phá thừa thoáng, thấm đẫm chất Đường thi, đậm tính cổ điển.

✦ Chủ đề: Bài thơ ngắn gọn ký họa cảnh thiên nhiên núi rừng buổi chiều hôm. Đó là bức tranh thiên nhiên buổi chiều thoáng nhẹ, đẹp và man mác buồn. Tâm trạng con người hoà hợp với ngoại cảnh.

2. Chất cổ điển và hiện đại thể hiện trong bài thơ:

a. Vẻ đẹp cổ điển: Hai câu đầu như một bức tranh tuyệt tác theo lối cổ điển, được vẽ trên “*tấm lụa*” bằng ngôn từ, với lời thơ uyên bác, gợi ra cả một thế giới thơ của những “*cô vân*” và “*quyện điểu*”.

b. Tinh thần hiện đại: Hai câu thơ sau mang những hình ảnh thực, bình dị, mộc mạc, không dùng lối nói văn hoa, mang sức nặng của cuộc sống hằng ngày. Nó có tính chất hiện thực của thơ văn hiện đại.

- Âm điệu ở hai câu sau mộc mạc, giản dị với nhiều từ ngữ trong bạch thoại (lời nói hằng ngày), điều mà phong cách cao quý của thơ cổ điển kiêng kỵ.

II. Đọc – Hiểu văn bản

1. Nghệ thuật miêu tả bức tranh thiên nhiên:

Hai câu thơ đầu giới thiệu với chúng ta về **thời gian và không gian** của bức tranh thiên nhiên:

**“Quyện điểu quy lâm tầm túc thụ
Cô vân mạn mạn độ thiên không”.**

+ Bức tranh thiên nhiên được vẽ vào thời điểm chiều tối nơi xóm núi trên chặng đường chuyển lao. **Câu thơ đầu mang ý nghĩa tả thực**, ghi nhận một thời điểm trời đã về chiều, vạn vật bắt đầu nghỉ ngơi. Đây là một tín hiệu chỉ thời gian thường gặp trong thơ cổ.

+ Bức tranh được vẽ bằng hai nét chấm phá gợi cảm theo kiểu **cổ điển**: trên không trung là cánh chim bay về tổ và cùng với cánh chim là **“chòm mây lẻ loi, đơn độc”** chậm chậm **“mạn mạn”** trôi lơ lửng về phía xa.

+Hai câu thơ không có sử dụng tính từ chỉ màu sắc nào mà ta vẫn nhận ra **sắc màu dịu nhẹ, nhạt nhoà** của bức tranh thiên nhiên khiến ta cảm nhận **tâm trạng man mác buồn và gọi nỗi u hoài**.

Trong thơ cổ hình ảnh cánh chim xuất hiện lúc chiều tà gợi sự xa xăm phiêu bạt khiến bức tranh thiên nhiên ảm đạm, thê lương:

“Ngàn mai gió cuốn chim bay mỏi”

(thơ Bà huyện Thanh Quan)

“Chúng điểu cao phi tận

Cô vân độc khứ nhàn”

(thơ Lí Bạch)

Trong thơ Hồ Chí Minh cánh chim dù mỏi nhưng vẫn bay về phía có hơi ấm, có sự sống nên bức tranh có hồn, nhuốm đầy tâm trạng và không ảm đạm, thê lương.

Bức tranh thiên nhiên tuyệt đẹp ấy giúp chúng ta cảm nhận được tâm hồn nghệ sĩ nhạy cảm tinh tế hướng về thiên nhiên của người tù Hồ Chí Minh - đồng thời giúp ta nhận ra để có được tâm hồn ung dung, thanh thản để ngắm cảnh trong hoàn cảnh ấy Người phải có một bản lĩnh thép kì diệu để chiến thắng nghịch cảnh. Đó là vẻ đẹp của nghị lực phi thường, tâm hồn của Hồ Chí Minh.

2. Bút pháp miêu tả bức tranh cuộc sống:

-Trong thơ tứ tuyệt Hồ Chí Minh câu **chuyển** thường gây sự bất ngờ. Ở bài thơ “Mộ” hình ảnh thơ trong câu **chuyển** không chỉ gây bất ngờ mà còn rất tự nhiên, liền mạch. Bức tranh thiên nhiên làm nền cho sự xuất hiện của con người và biến bức tranh thiên nhiên thành bức tranh cuộc sống :

Sơn thôn thiếu nữ ma bao túc

Bao túc ma hoàn lô dĩ hồng.

-Hình ảnh con người xuất hiện trên nền của bức tranh thiên nhiên là con người lao động: **“thiếu nữ đang xay ngô”**. Bản dịch đã chưa chuyển tải hết ý nghĩa của bản nguyên tác, nguyên tác là **“thiếu nữ”** còn bản dịch là **“cô em”**. Từ **“cô em”** thì gần gũi, thân mật, có ý trêu đùa chọc ghẹo nhưng chưa thấy được giọng điệu trang trọng và thái độ trân trọng của nhà thơ đối với người lao động.

-Bản dịch đã thêm tính từ chỉ thời gian - “tối” so với bản nguyên tác làm giảm bớt đi nét tài hoa của bút pháp miêu tả thời gian trong thơ Hồ Chí Minh .

-Nhờ thế mà thấy được cái nhìn triu mến và say mê của Người đối với con người lao động. Kết hợp với **nhịp thơ 4/3** khác hơn, **nhANH hơn, gẤP gẤP hơn so với nhịp thơ 2/2/3 ở hai câu đầu**. Người đã giúp chúng ta liên tưởng được nhịp điệu của thời gian: thời gian trôi chậm chậm theo cánh chim, theo chân mây từ lúc chiều đêm buông xuống; càng gẤP gẤP hơn theo nhịp điệu vòng quay của cối xay ngô và khi xay ngô xong thì trời sập tối.

-Nét tài hoa trong nghệ thuật miêu tả của Người ở chỗ không sử dụng tính từ chỉ thời gian nào mà

✦Chất thép của một chiến sĩ cộng sản: đi từ trong bóng tối mà luôn hướng về phía ánh sáng bằng tinh thần lạc quan, bằng nghị lực vượt qua nghịch cảnh và bằng tình yêu con người, yêu cuộc sống tha thiết. Ánh sáng của ngọn lửa hồng đã soi rọi vẻ đẹp tâm hồn Hồ Chí Minh , từ “*hồng*” mang vẻ đẹp kết tinh Hồ Chí Minh .

III.Tổng kết

1.Nghệ thuật:

-Bài thơ “*Mộ*” là một bài thơ tứ tuyệt mang vẻ đẹp cổ điển hoà hợp với tinh thần hiện đại. Ngôn ngữ thơ 28 từ, mỗi một từ, mỗi một chữ đều mang những ý nghĩa khác nhau, **ngôn ngữ cô đọng, hàm súc, hình ảnh thơ đẹp và giàu ý nghĩa**. Đặc biệt bút pháp miêu tả tinh tế và điêu luyện.

-Bài thơ được quan sát và miêu tả bằng cái nhìn, bằng thái độ, bằng tư tưởng của người tù, chiến sĩ, thi sĩ Hồ Chí Minh. Điều đó được diễn đạt và miêu tả trong trạng thái vận động và biến chuyển.

+ **Thời gian** vận động và biến chuyển từ chiều đến tối.

+ **Không gian** vận động và biến chuyển từ không gian trên cao qua bức tranh thiên nhiên đến không gian dưới thấp qua bức tranh cuộc sống.

+ **Màu sắc và không khí buổi chiều** từ nhạt nhòa, man mác buồn đến ấm áp tươi sáng.

+ **Tư tưởng con người** vận động từ nỗi u hoài chạnh lòng trước nghịch cảnh đến niềm vui say hoà quyện với cuộc sống lao động và con người lao động.

+ **Hình tượng thơ** vận động từ bóng tối đến ánh sáng thể hiện niềm tin, tinh thần lạc quan và cái nhìn ấm áp của Hồ Chí Minh đối với cuộc sống.

- **Chiều tối là thời điểm thường gặp trong thơ cổ**, nhưng “*Mộ*” không chỉ miêu tả bức tranh thiên nhiên trong thời khắc dễ gợi tâm trạng mà bất ngờ soi sáng vẻ đẹp tâm hồn Hồ Chí Minh. Vì thế bài thơ không lên giọng thép, không nói chuyện thép mà vẫn ngời sáng chất thép.

2.Nội dung:

Thông qua bài thơ “*Mộ*” nói riêng và những bài thơ trong tập “*Nhật kí trong tù*” nói chung, ta nhận rõ Hồ Chí Minh không chỉ là một nhà chính trị, nhà văn hoá, vị lãnh tụ vĩ đại

mà còn là một nhà văn, một nhà thơ lớn - một ngòi bút có phong cách nghệ thuật độc đáo và đặc sắc.